

مروری بر خواص درمانی گیاه دارویی ختمی از دیدگاه طب سنتی

خدیجه احمدی*^۱، علی قادری^۲، حمیدرضا آذرباد^۲

۱- دانشجوی دکتری فیزیولوژی گیاهان زراعی، دانشکده علوم کشاورزی، دانشگاه شاهد.
۲- مدرس دانشکده فنی و مهندسی، گروه کشاورزی، موسسه آموزش عالی اقبال لاهوری مشهد، استان خراسان رضوی، ایران
* نویسنده مسئول: آدرس پست الکترونیک (kh.ahmadi612@gmail.com)

نتایج و تحلیل

قسمت‌های مختلف این گیاه شامل برگ، ریشه و گل به عنوان دارو به کار می‌رود. ختمی دارای خواص ضد سرفه، ضد سوزش سینه، ضد ورم معده، ضد تومور و ضد ویروس می‌باشد. فعالیت ضد باکتریایی، ضد التهابی، جذب پلی‌ساکاریدها به دیواره‌های غشایی و کاهش سرفه از خواص دیگر آن است (Ali Shah et al., 2011). ریشه ختمی دارای اثر نرم کننده و آرام کننده است و در رفع تحریکات جلدی و سرفه‌های شدید استفاده می‌شود (Sutovska et al., 2009). بیشترین کاربرد ختمی برای درمان مشکلات تنفسی و برونشیت است که این خاصیت مربوط به لعاب گیاه است. همچنین عصاره ریشه ختمی برای درمان سوختگی‌ها و زخم‌های پوستی مناسب است. از این گیاه برای سوزش معده، سوء هاضمه، زخم معده، آنژین، سنگ کلیه، بیوست و دل پیچه نیز استفاده می‌شود ریشه گیاه ختمی دارای موسیلاژ، فلاونوئید و گلیکوسایدها بوده و برگ آن حاوی کومارین اسکوپولتین است. همچنین ریشه این گیاه حاوی ترکیبات دیگر از جمله آنتوسیانین، آلتین، دی اکسی بنزوئیک اسید و سیانیدین می‌باشد. از جمله ترکیبات دیگر ریشه ختمی می‌توان کوئرستین، کامپفرول، تانن، لسیتین، پکتین و استریول را نام برد. در بررسی گیاه ختمی مشخص شده است این گیاه علاوه بر خواص ضد سرفه، ضد سوزش سینه، ضد ورم معده، ضد تومور و ضد ویروس در ارتقای ایمنی بدن نیز نقش دارد. فعالیت‌های ضدباکتریایی، ضدالتهابی، تأثیر بر انتقال موکوسایری، جذب پلی‌ساکاریدها به دیواره‌های غشایی و کاهش سرفه از دیگر خواص این گیاه ذکر شده است (Hoffman, 1990). فلاونوئیدها گروهی از ترکیبات پلی فنولیک (Polyphenolic) می‌باشند که در سال‌های اخیر اثرات فارماکولوژی این ترکیبات روی بیماری آلزایمر مورد توجه بیشتری قرار گرفته است. آلومینیوم ماده‌ای نوروپروتکتیو است و باعث تحریک بیماری‌هایی مثل آلزایمر و پارکینسون می‌شود. بیشتر فلاونوئیدها می‌توانند به آلومینیوم باند شده و سبب کاهش آن در بدن شوند (Tian et al., 2006). فلاونوئیدها از تجمع پلاکت‌ها جلوگیری می‌کنند. همچنین خاصیت ضدالتهابی، ضد باکتری و اثر ضد توموری دارند و به‌عنوان یک فیلتر محافظتی از اشعه اولترایولت (Ultraviolet) عمل می‌کند (Mlodzinska, 2009).

نتیجه گیری

گیاه دارویی ختمی و ترکیبات آن اثرات مفیدی بر روی چندین بیماری مانند ضد سرفه، ضد سوزش سینه، ضد ورم معده، ضد تومور و ضد ویروس ضد سرفه، ضد سوزش سینه، ضد ورم معده، ضد تومور و ضد ویروس و همچنین اثر درمانی بر بیماری‌های دندان و زخم معده دارند. با توجه به نتایج برخی از آزمایشات، از ختمی می‌توان در جهت تولید داروهایی نرم کننده و آرام کننده است و در رفع تحریکات جلدی و سرفه‌های شدید استفاده نمود اما برای اکثریت دیگر ویژگی‌های این ماده هنوز نیازمند انجام آزمایشات بالینی بسیاری هست تا در آینده‌ای نه-چندان دور از این گیاه جهت درمان بیماری‌ها استفاده شود.

منابع

- Ali Shah, S. M., Naveed, A., Akram, M., Akhtar Shah, P., Tariq, S., & Khalil, A. (2011). Pharmacological activity of *Althaea officinalis* L. J Med Plants Res, 5, 24.
- Eisenman, W.S., Zaurov, D., & Struwe, L. (2012). Medicinal Plants of Central Asia: Uzbekistan and Kyrgyzstan. Springer. 340 p.
- Hoffman, D. (1990). The New Holistic Herbal. Element Books. 1990.
- Mlodzinska, E. (2009). Survey of plant pigments: Molecular and environmental determinants of plant colors. Acta Biologica Cracoviensia Series Botanica, 51, 7-16
- Tian, Q. L., Liao, S. H., Lu, P., & Liu, L. J. (2006). Spectroscopic study on the interaction of Al³⁺ with flavonoids and BSA. Chinese J Chem, 24, 1388-90.

چکیده

گل ختمی جزء گیاهان لعاب دار است و گیاهان لعاب دار گیاهانی هستند که سرشار از ترکیبات قندی به نام موسیلاژ هستند که برای نرم کردن مجرای تنفسی بسیار اهمیت دارد. ختمی از خانواده پنیرک و جنس آلسا می‌باشد. این گیاه یکی از گیاهان دارویی است که به منظور درمان از زمان‌های باستانی مورد توجه بوده است. قسمت‌های مختلف گیاه ختمی از جمله برگ، گل و ریشه آن به‌عنوان دارو به کار می‌رود. ریشه‌های گیاه ختمی حاوی موسیلاژ (ماده لزج گیاه) و برگ‌های آن نیز حاوی کومارین اسکوپولتین است. همچنین این گیاه به‌علت داشتن متابولیت‌های ثانویه مفید، دارای ارزش بالقوه درمانی است. کاربردهای سنتی گیاه دارویی ختمی در درمان بسیاری از بیماری‌ها و وجود ترکیبات گیاهی و دارویی ارزشمند در آن می‌تواند زمینه‌ای را برای کشف داروهای با منشاء گیاهی در تولید داروهای درمانی بوجود آورد. این گیاه به درمان سرفه، سرماخوردگی، تب و مشکلات معده کمک می‌کند. از سنگ کلیه جلوگیری کرده و گرفتگی قفسه سینه را برطرف می‌کند. زخم معده، تب یونجه، التهاب مثانه، قولنج، ورم معده، اسهال و برونشیت را درمان می‌کند. با توجه به اهمیت گیاهان دارویی در عصر حاضر و لزوم شناخت همه جانبه آنها در جهت بهره‌برداری هرچه بیشتر، در مطالعه حاضر به جنبه‌های مختلف گیاه دارویی ختمی به‌عنوان یکی از گیاهان دارویی ارزشمند و مؤثر در طب سنتی پرداخته شده است.

مقدمه

ختمی دارویی (*Althaea officinalis*) یکی از مهم‌ترین گیاهان دارویی لعاب‌دار و از خانواده پنیرکیان (Malvaceae) است که گیاهی علفی پایا به ارتفاع ۵/۰ تا ۵/۱ متر و ساقه بلند افراشته با برگ‌های متناوب می‌باشد. برگ‌ها در قسمت فوقانی ساقه کم ولی در قسمت‌های پایینی ساقه بیشتر و قلبی شکل هستند. همه قسمت‌ها ی گیاه دارای کرک‌های نرم بوده و از کنار برگ‌ها، خوشه‌های گل سفید یا صورتی ظاهر می‌شوند (GençlerÖzkan et al., 2009). ریشه این گیاه دارای ۹۱٪ ترکیبات موسیلاژی، ۹۳٪ نشاسته، ۵۹٪ ساکاروز، بتائین، فلاونوئیدها، کومارین‌ها، فنولیک اسید و روغن است. بخش‌های خارج از خاک حاوی موسیلاژ، کربوهیدرات‌ها (گلوکوز و ساکاروز)، چربی‌های ضروری، ویتامین C و کاروتن است. دانه گیاه حاوی بیش از ۵۹٪ روغن، ۵٪ فسفولیپیدها و پکتین می‌باشد (Eisenman et al., 2012). گیاه ختمی دارای خاصیت آنتی‌بیوتیکی و ضدالتهابی بوده و در درمان ناراحتی‌های دهان و مجاری تنفسی و بیماری‌های سینه (موسوی لردجانی و همکاران، ۱۳۹۱) ناراحتی‌های کلیوی، دستگاه گوارش و معده (کیانمهر، ۱۳۸۸) و همچنین در درمان آگزما، پسوریازیس، درماتیت، مسمومیت‌های غذایی و به منظور عادی سازی متابولیسم استفاده می‌شود (Eisenman et al., 2012). استفاده از گیاهان دارویی بومی و خودرو در رویشگاه‌های طبیعی که علاوه بر سازگاری اکولوژیکی قادرند با سنتز مواد مؤثره ثانوی و فعال تحت استرس‌های محیطی در بحث پیشگیری و درمان بیماری‌ها مؤثر واقع شوند، در سال‌های اخیر جایگاه ویژه‌ای در علم پزشکی یافته است. هدف از مقاله حاضر بررسی خواص دارویی گیاه ختمی در طب سنتی بود.

مواد و روش‌ها

این مطالعه از نوع مرور سیستماتیک و درباره بررسی اثر گیاهان دارویی بر خصوصیات درمانی بیماری‌های مزمن، بیماری‌های تنفسی، برونشیت و آسم است که با جستجو در پایگاه‌های SID، Science Sirect و Web of Science با کلیدواژه‌های موسیلاژ، گیاه درمانی، گیاه دارویی، طب سنتی، خاصیت آنتی‌اکسیدانت و خاصیت ضد قارچی گیاهان دارویی مؤثر استخراج و مورد استفاده قرار گرفت.